

Kapellån

Kulturhistorisk utredning 2013

Kärna, Ledbergs, Rappestads och Vikingstads socknar
Linköpings kommun

Förord

Miljö kvalitetsmålet *Levande Sjöar och vattendrag* anger att "Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövården samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas."

För att åstadkomma detta krävs likvärdiga kunskapsunderlag avseende olika intresseområden. Natur- och fiskevården har genom biotopkarteringar ett förhållandevis bra och detaljerat underlag medan kulturmiljövården saknar detsamma. Genom en tvärssektoriell dialog, främst med hänsyn till vattenförvaltningens planerade åtgärder i länet, har en lista upprättats över prioriterade vattendrag som bör utredas kulturhistoriskt.

Förestående kulturhistoriska utredning längs en del av Kapellån ska bidra till en effektivare handläggning med målsättningen att vattendraget fortfarande kan berätta sin historia samtidigt som förutsättningarna för biologisk mångfald förbättras.

Undertecknad vill i detta sammanhang passa på att rikta ett särskilt tack till de personer som bidragit med information och lokalkunskap under utredningens gång.

Malin Svarvar
Antikvarie

Omslagsbilder:

Kvarnsten vid Åläkra. Ledberg 47.

Sågkvarnen vid Tolefors. Rappestad 82.

Bro vid Lagerlunda allé. Kärna 111:1.

Högar på gravfältet Kapellsbacken. Kärna 39:1.

Vägen till Lagerlunda.

Samtliga foton: Malin Svarvar

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1. Inledning och bakgrund	5
2. Syfte	6
3. Metod	6
4. Resultat	7
Befintliga kunskapsunderlag	8
Fornlämningsmiljö	11
Äldre bebyggelseenheter	11
<i>By- och gårdstomter</i>	11
<i>Torp</i>	12
Den vattenanknutna kulturmiljön	14
<i>Lagerlunda kvarn</i>	14
<i>Sågkvarnen vid Tolefors</i>	15
<i>Ålåkra kvarn</i>	16
5. Slutsatser	17
Referenser	18

Bilaga. Tabell över nyregistrerade forn- och kulturlämningar inom utredningsområdet.

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultatet av den kulturhistoriska utredning som Länsstyrelsen Östergötland låtit utföra längs en del av Kapellån i Linköpings kommun med syfte att ta fram ett fullgott underlagsmaterial avseende den vattenanknutna kulturmiljön. Arbetet har innefattat kart- och arkivstudier, inventering av utvalda områden i fält samt dokumentation. Dokumentationen består av digitala foton samt beskrivningar av påträffade lämningar. Totalt har 13 lämningar registrerats i FMIS genom Riksantikvarieämbetets registreringsklient.

Utredningen visar att tre områden, belägna i och direkt intill vattendraget, är särskilt känsliga ur kulturmiljösynpunkt för åtgärder avseende vattenförvaltning. Dessa är lämningarna efter Lagerlunda kvarn, sågkvarnen vid Tolefors samt Ålåkra kvarn. De tre utpekade och särskilt bevarandevärda kulturmiljöerna är av olika karaktär och kan samtliga berätta något om Kapellåns historia.

1. Inledning och bakgrund

Länsstyrelsen Östergötland deltar sedan år 2010 i projektet *Kulturmiljö och vattenförvaltning – planeringsunderlag för Södra Östersjöns vattendistrikt*. I projektet, som samordnas av Länsstyrelsen Kalmar län, deltar samtliga sju länsstyrelser i vattendistriktet: Skåne, Blekinge, Kronoberg, Jönköping, Kalmar, Gotland och Östergötland. Projektet inleddes med att ta fram en gemensam modell för sammanställandet av kunskapsöversikter över huvudavrinningsområden i Södra Östersjöns vattendistrikt. Syftet med översikterna var att redovisa kunskapsläget per huvudavrinningsområde samt föreslå prioritering av fortsatt kunskapsuppbyggnad för kulturmiljön, dels i förhållande till vattenförvaltningens åtgärder, dels för kulturmiljövårdens egna behov.

Länsstyrelsen Östergötland har i enlighet med ovan sammanställt sammanlagt nio kunskapsöversikter inklusive kartbilagor och därmed slutfört denna del av arbetet. Sedan senare delen av år 2012 har länsstyrelsen utfört ett antal kulturhistoriska utredningar och fältinventeringar av i översikterna prioriterade vattendrag. I kunskapsöversikten för Svartåns avrinningsområde är bland andra Kappelån utpekad (Klotz 2011).

Kapellån bedöms som riksintressant för naturvården och två platser utgör även Natura 2000-områden (Länsstyrelsen Östergötland 2005, 2007). År 2012 tilldelades Länsstyrelsen Östergötland pengar till ett LIFE-projekt som åsyftar att återställa vatten för att behålla den tjockskaliga målarmusslan. Kapellån är ett för detta ändamål utvalt vattendrag. Kapellån har under senare år bland annat biotopkarterats och åtgärdsplaner har framtagits avseende vattenförvaltning (Elf 2002; Gezelius 2012; Gustavsson 2006, 2011; Tibblin m fl 2012). Kulturmiljövården har dock tämligen bristfälliga planeringsunderlag i området vilket utgör ett problem då enskilda lämningar och kulturmiljöer inte sällan berörs av aktuella åtgärder.

Denna rapport redovisar resultatet av den kulturhistoriska utredning som Länsstyrelsen Östergötland låtit utföra längs en del av Kapellån. Ansvarig för arbetet inklusive rapportsammanställning har varit Malin Svarvar, antikvarie vid länsstyrelsens Kultur- och samhällsbyggnadsenhet. Finansieringen har skett inom ramen för det statliga kulturmiljövårdsanslaget.

2. Syfte

Syftet med den kulturhistoriska inventeringen har varit att ta fram ett fullgott underlagsmaterial avseende kulturmiljöer och lämningar längs aktuell del av Kapellån.

Detta för att kvalitetssäkra pågående och kommande åtgärdsarbeten ur både ett kulturmiljö- och vattenförvaltningsperspektiv.

3. Metod

Fältarbetet föregicks av en övergripande excerpering innefattande genomgång av tidigare registreringar i fornminnesregistret (FMIS) och en karthistorisk analys. Vid behov har även sökningar i Ortnamnsregistret (SOFI) och Riksarkivet (SVAR) gjorts. Utöver detta insamlades i någon mån tips ur arkiv och litteratur. Även de biotopinventeringar som tidigare utförts i Kapellån kunde bidra med en del kulturhistorisk information.

Excerpteringen i form av kart- och arkivstudier genomfördes med syftet att utröna i vilken omfattning det inom Kapellåns närområde förekom tidigare ej registrerade fornlämningar eller övriga kulturhistoriskt värdefulla lämningar. Det framtagna materialet utgjorde därefter underlag för riktade fältinventeringar.

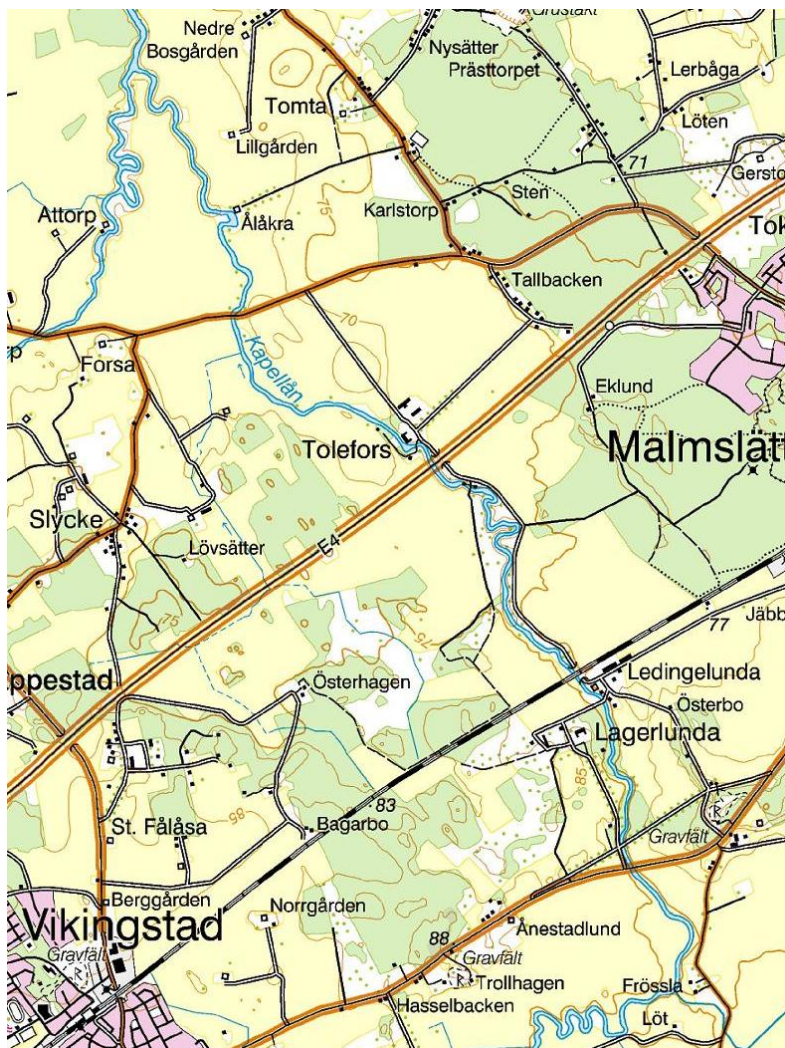
Fältarbetet har inbegripit inventering längs utvalda sträckor av vattendraget. Dokumentation av påträffade lämningar har skett i enlighet med Riksantikvarieämbetets anvisning för beskrivning av forn- och kulturlämningar samt rådande antikvarisk praxis. Materialet har därefter registrerats i FMIS genom Riksantikvarieämbetets registreringsklient. Revideringar av tidigare registrerade lämningar har inte utförts då detta ej ansetts vara nödvändigt.

En stor del av dokumentationsmaterialet består av digitala foton. I samband med fältarbetet har för syftet relevanta kulturmiljöer bedömts ur antikvarisk synpunkt.

4. Resultat

Kapellån i Linköpings kommun utgör en del av Svartåns avrinningsområde. Den kulturhistoriska utredningen innefattar en ca 8 kilometer lång sträcka från Frössle gård, där Slakaån rinner samman med Kapellån, till åns utlopp i Lillån. Totalt har drygt 3 kilometer fältinventerats medan övriga sträckor endast översiktligt rekognoscerats.

Den aktuella delen av Kapellån ringlar fram i utpräglad östgötsk fullåkersbygd. Små forsande partier förekommer men vanligen flyter ån sakta genom brukade åkermarker. Bebyggelsen är tämligen gles och belägen på båda sidor ån. Några mindre gårdar passeras men det är de större gårdarna Lagerlunda och Tolefors, som dominerar landskapsbilden. I någon mån förekommer betes- och skogsmark. Ett flertal kommunikationsleder passerar ån, där järnvägen (Södra stambanan) och motorvägen (Väg E4) är de mest framträdande.

© Länsstyrelsen Östergötland © Lantmäteriet Geodatasamverkan

Figur 1. Utdrag ur den digitala terrängkartan. Den kulturhistoriska utredningen berör Kapellån från Frössle gård, där Slakaån rinner samman med Kapellån, till åns utlopp i Lillån i kartans NV hörn.

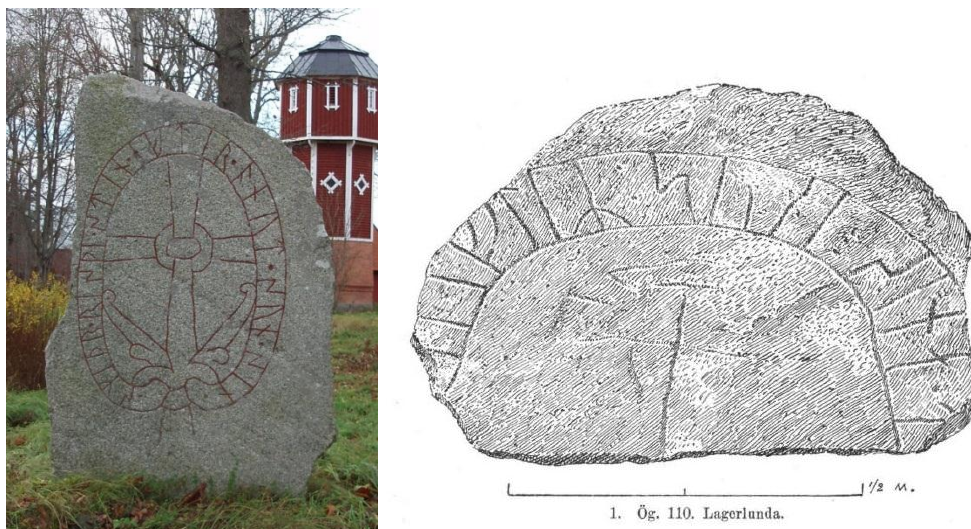
Befintliga kunskapsunderlag

Tre platser är utpekade som särskilt värdefulla ur kulturmiljösynpunkt. En av dessa utgörs av ett riksintresseområde för kulturmiljö, Ledberg [KE35]. För denna utrednings vidkommande är den södra delen av riksintresseområdets utbredning intressant. På motsatt sida om Kapellåns utlopp i Lillån finns ett gravfält bestående av 11 stensättningar (Rappestad 1:1). Gravarna grupperar sig på ömse sidor om fyra hålvägar (Rappestad 1:2) vilka leder ner till Lillån, där det högst sannolikt funnits ett vadställe. Vadstället vittnar om områdets förhistoriska kommunikationsnät. Ytterligare två stensättningar (Rappestad 44:1-2) är belägna sydöst om gravfältet. Riksintresseområdets gräns innefattar i sin södra del även den utskiftade gården Lillgården, vilken är belägen strax öster om Kapellån.

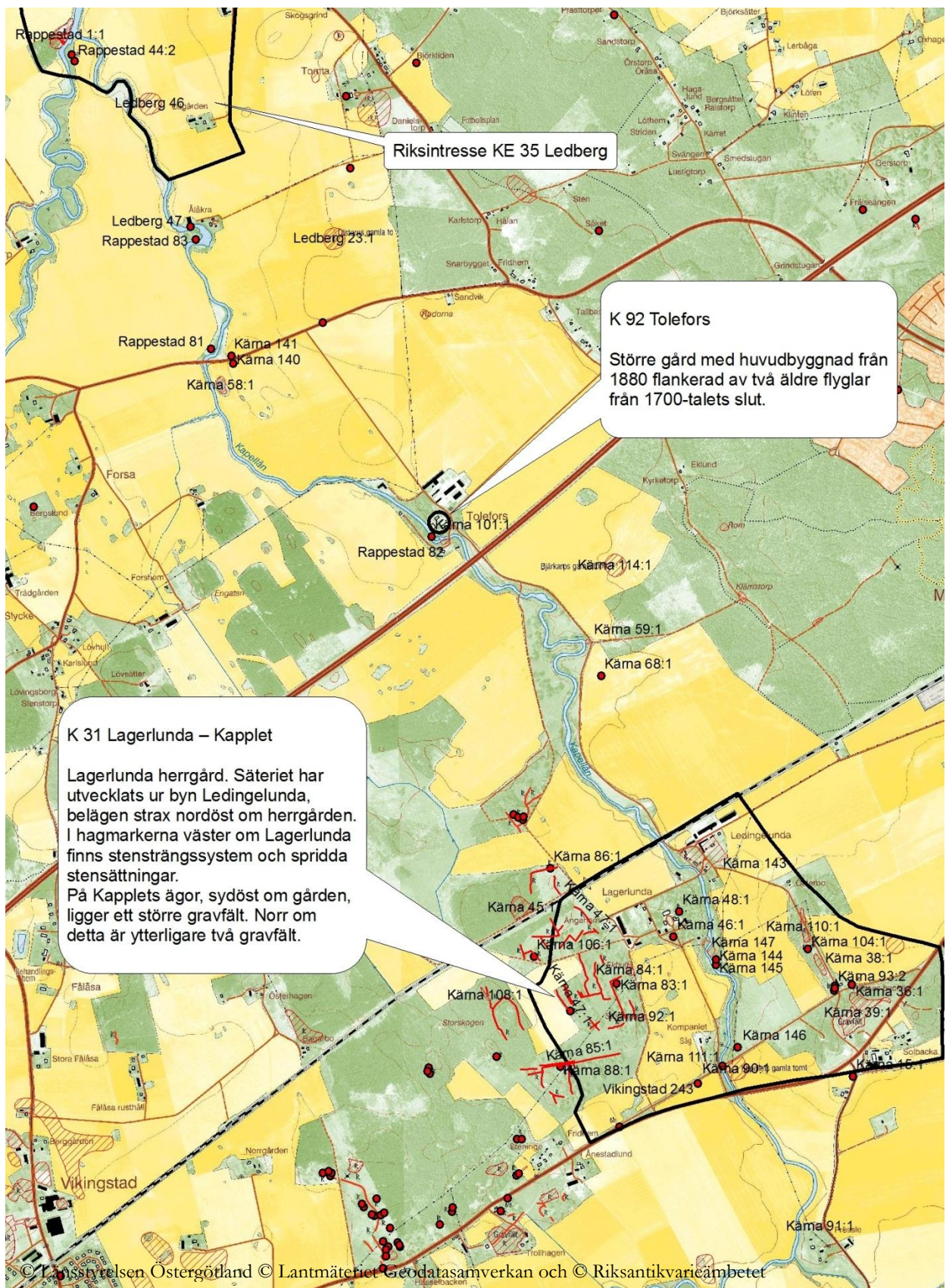
I Länsstyrelsens kulturminnesprogram för Linköpings kommun (Natur Kultur 1983) finns ytterligare två utpekade kulturmiljöer i Kapellåns omedelbara närhet:

K 92 Tolefors, vilket utgörs av en större gård med huvudbyggnad från 1880 flankerad av två äldre flyglar från 1700-talets slut.

K 31 Lagerlunda – Kapplet, en herrgårdsmiljö invid Kapellån samt fornlämningsmiljö. Lagerlunda säteri bildades under mitten av 1600-talet och har utvecklats ur byn Ledingelunda, belägen strax nordöst om herrgården. Två runstenar finns i herrgårdsparken. En av dessa (Kärna 46:1) är flyttad från granngården Frössle och har inskriften ”Smed reste stenen efter Anund, sin son”. Den andra runstenen (Kärna 48:1), som påträffades vid grävarbeten i området omkring år 1860, är fragmentarisk och av den återstår endast stenens toppslinga med texten "... efter sina söner, H..." (Brate 1911).

Figur 2. Runsten (Kärna 46:1) och runstensfragment (Kärna 48:1) vid Lagerlunda. Runstenarna kan kopplas samman med äldre kommunikationsleder. De var minnesmonument som inte sällan uppfördes invid broar och vägar. Foto: Malin Svarvar respektive kopia av plansch (Brate 1911).

Figur 3. Utdrag ur den digitala fastighetskartan. De tre platser som sedan tidigare är utpekade som särskilt värdefulla ur kulturmiljösynpunkt är markerade, liksom registrerade lämningar i fornminnesregistret.

I hagmarkerna väster om Lagerlunda finns stensträngssystem och spridda stensättningar. På Kapplets ägor, sydöst om Lagerlunda, ligger ett större gravfält (Kärna 39:1). Norr om detta är ytterligare två gravfält (Kärna 38:1 och Kärna 110:1).

Under år 1978 utfördes en kvarninventering i Östergötlands län, vilken innefattade arkivstudier och okulära besiktningar. Originalhandlingarna finns på Östergötlands museum. Invid denna del av Kapellån dokumenterades Ålåkra kvarn (Ledberg 47).

Under åren 1978-79 utfördes en broinventering i Östergötland (Moderatho). Broarna indelades i olika klasser utifrån utseende och funktion, samt deras representativitet för typen. Till klass 1A och 1B hänfördes broar som ansågs vara goda representanter för sin tids brobyggnadskonst och exemplifierade den tekniska och kommunikationshistoriska utvecklingen. Till klass 2 hänfördes broar som vid inventeringen inte bedömdes äga de kulturhistoriska värden som motiverade placering i klass 1. Två broar längs den nu aktuella sträckningen är klassade som 1B. Stenvalvsbron (Kärna 111:1) över Kapellån, söder om Lagerlunda, är en av dem. En bro omtalas redan i början av 1400-talet på platsen (Ericsson 2012). Den nuvarande bron uppfördes år 1889 i ett spann och beskrivs som en representant för gruppen sent byggda stenvalv. Vidare ingår den i en av de utpekade kulturmiljöerna (K 31 Lagerlunda – Kapplet). Den andra är en järnvägsbro över Kapellån norr om Lagerlunda. Denna utgörs av en massiv stålbro och anses vara en karaktäristisk representant för typgruppen. Brons underbyggnad är från 1873 och överbyggnaden är gjord 1916 i samband med byggandet av dubbelspår.

Figur 4. "Ladhungalundabro" omtalas redan i början av 1400-talet. Med anledning av kapellet som låg strax sydväst om bron kom den senare att kallas Kapellsbro. Foto: Malin Svarvar.

Den riksomfattande fornminnesinventeringen som bedrevs i Riksantikvarieämbetets regi utfördes i berört område under år 1945 med en revideringsinventering år 1980. Under fornminnesinventeringen var det vattenanknutna kulturarvet vanligtvis lågprioriterat och förutom stenalvsbron (Kärna 111:1) fanns inget registrerat i direkt anslutning till ån.

Fornlämningsmiljö

Området kring Kapellån utgörs av ett förhistoriskt kulturlandskap innehållande betydande fornlämningsmiljöer. De ovan mark synliga förhistoriska fornlämningarna återfinns i tämligen stort antal på de ej uppodlade markerna, vilka i första hand är belägna i anslutning till Lagerlunda och Ledingelunda i utredningsområdets södra del. Fornlämningarna kan härledas till perioden yngre bronsålder - järnålder och utgörs främst av ensamliggande eller i grupp belägna gravar, gravfält och stensträngar. Spridda lösfynd i form av ett par skafthålsyxor från stenåldern (Kärna 68:1 och 101:1) berättar om än tidigare mänsklig aktivitet i området.

Historiskt kartmaterial visar att uppodlingsgraden sedan länge ställvis har varit mycket hög i området. Detta medför att här sannolikt även förekommer ett omfattande dolt kulturlandskap, främst bestående av förhistoriska boplatser och överodlade gravar på topografiskt fördelaktiga lägen.

Äldre bebyggelseenheter

By- och gårdstomter

Äldre, idag övergivna och överodlade, gårdstomter i anslutning till ån är fyra till antalet. Samtliga utgör fornlämning och en, Ålakra gamla tomt (Ledberg 46), har registrerats i samband med denna utredning. Äldsta kända säkra belägg är från år 1571 då "Arvid (?) i Ålakra" omnämns i Älvsborgs lösen (SVAR). Vid inventeringstillfället iaktogs spridda fragment av rödgods, djurben och tegel i den harvade åkern. Utöver denna har även Ledingelunda by registrerats (Kärna 143). Bytomten är till viss del fortfarande bebyggd varför den, i enlighet med antikvarisk praxis i länet, registrerats som ett bevakningsobjekt. Äldsta skriftliga belägg för Ledingelunda är år 1343 (Ericsson 2012).

De sedan tidigare registrerade gårdstomterna är Kapellet (Kärna 90:1), Bjärkarp (Kärna 114:1) och Olstorp (Ledberg 23:1), samtliga belägna öster om ån (se figur 5). Av dessa kan särskilt Kapellet gamla tomt (Kärna 90:1) nämnas då namnet Kapellån torde ha sitt

Figur 5. Utsnitt från Johan de Rogiers karta över Linköpings ladugårds frihetsmil från 1670 med Kapellån och de i texten nämnda by- och gårdstomterna markerade (LMS Akt D64-1:6). Vid Lagerlunda syns både mjöl- och sågkvarn.

torplämningarna var registrerade i fornminnesregistret sedan tidigare (Kärna 58:1 och 59:1). I samband med denna utredning har sju stycken påträffats och registrerats i fornminnesregistret (Rappestad 81 och 83, Kärna 140, 141, 144, 146 samt Vikingstad 243). Avseende de registrerade torplämningarna har platserna kunnat lägesbestämmas utifrån historiskt kartmaterial, däremot har det inte återfunnits lämningar synliga ovan mark, varför de registrerats under uppgift om. För lägesangivelser på samtliga nämnda äldre bebyggelseenheter i anslutning till ån hänvisas till kartan i figur 3.

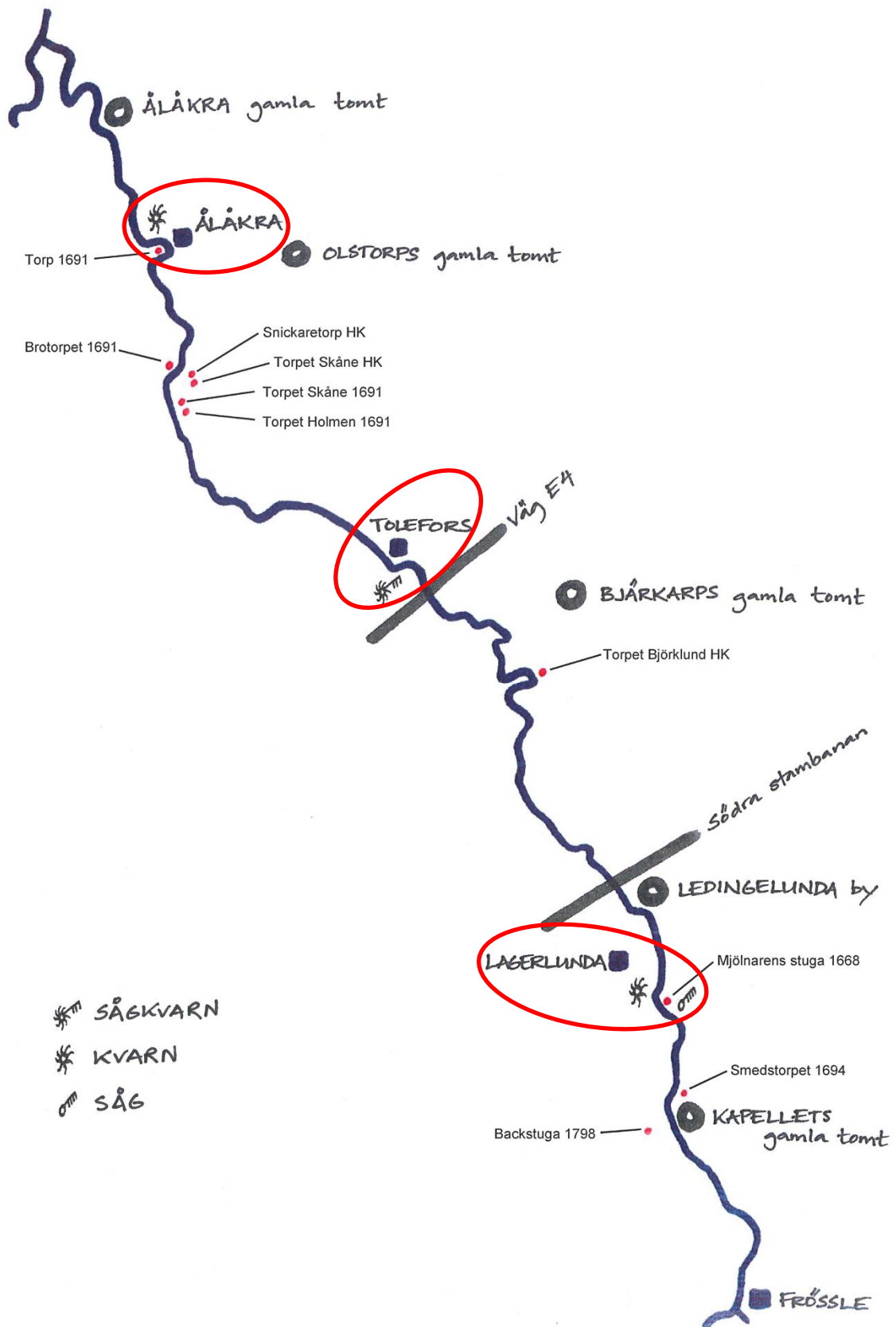
ursprung här. I Ledingelunda redovisas i en kapellförteckning från ca år 1515 ett kapell utan kontinuerligt tjänstgörande präst. Högst sannolikt var Ledingelunda kapell ursprungligen en gårdskyrka, vilken aldrig upphöjdes till sockenkyrka (*ibid*). Kapellet finns utritat på en karta vid Riksarkivet (se figur 6).

Figur 6. Utsnitt ur karta från år 1655 (Riksarkivet, LSA Akt D64-1:4) där kapellet markerats direkt norr om gården.

Torp

Det äldre historiska kartmaterialet visar att minst nio torp varit belägna i nära anslutning till ån. Endast sådana som kan anses vara övergivna har tagits i beaktande. Några förekommer så tidigt som 1668 medan andra har sitt ursprung först under 1800-talets mitt. Två av

Figur 7. Kapellån med de tre utpekade och särskilt bevarandevärda vattenanknutna kulturmiljöerna markerade. De längs ån registrerade torplämningarna redovisas med äldsta belegg utifrån tillgängligt kartmaterial.

Den vattenanknutna kulturmiljön

Sett ur kulturmiljösynpunkt är tre områden belägna i och intill vattendraget särskilt känsliga för åtgärder avseende vattenförvaltning nämligen; Lagerlunda kvarn, sågkvarnen vid Tolefors och Ålåkra kvarn (figur 7). De tre utpekade och särskilt bevarandevärda kulturmiljöerna är av olika karaktär och kan samtligen berätta något om Kapellåns historia. Var och en kan förmedla kunskaper om människors livsvillkor under olika tider. Både Lagerlunda kvarn och sågkvarnen vid Tolefors innehar dessutom stora upplevelsevärden. En kulturmiljö där de yttre iakttagbara strukturerna alltså kan förstås och upplevas är mycket skyddsvärd. När anläggningarna tagits ur bruk har inte sällan dammarna rivits ut. Detta gör att det ur kulturmiljösynpunkt är än mer angeläget att bevara de delar av kulturmiljön som trots allt är välhållna och finns kvar.

Lagerlunda kvarn

Lagerlunda kvarn (Kärna 147), strax uppströms säteriet, återfinns på en kartläggning av Johan de Rogier från år 1657 och bedöms därmed utgöra fornlämning. År 1850 uppbyggdes och skattlades en mjölkvarn med tre par stenar (Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige 1863). Lämningarna efter kvarnverksamheten på platsen är tämligen omfattande med två grunder, hjulgrav, vattenledare och rester efter den nu utrivna fördämningsvallen. De lämningar som idag finns vid Lagerlunda kvarn är förvisso främst från senare tid men det historiska kartmaterialet visar på ett långvarigt och kontinuerligt bruk av platsen. På en karta från år 1668 syns även mjölnarens bostad och en såg (Kärna 144 och Kärna 145). Lämningarna efter dessa kunde dock inte återfinnas vid inventeringstillfället varför de registrerats under uppgift om.

Lagerlunda kvarn kompletterar den sedan tidigare utpekade kulturmiljön K 31 Lagerlunda – Kapellet och understryker att Kapellån som vattendrag var viktig redan i den tidigaste etableringen i området.

Figur 8. Utsnitt ur en Geometrisk avmätning från år 1668 över Lagerlunda säteri (LMS Akt D13:170-71). Utöver säteriet (A) syns även byn Ledingelunda (R-X) samt i och intill Kapellån en mjölkvarn (P), mjölnarens bostad (O) och en sågkvarn (Q).

Sågkvarnen vid Tolefors

Av sågkvarnen vid Tolefors återstår lämningarna efter minst en grund, en hjulgrav och en vattenledare (Rappestad 82). I *Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige* anges att det vid gården i Tolefors uppförts en ny skattlagd mjölkvarn med tre par stenar (*ibid* 1866). Om där legat en kvarn på platsen sedan tidigare är oklart. På den Häradsekonomska kartan från åren 1868-77 är en sågkvarn markerad och på en laga skifteskarta över Forsa bys ägor från år 1907 är dammvall och två byggnader intill vattendraget noterat, dock utan textkommentar. Enligt en uppgiftslämnare var anläggningen åtminstone under senare år turbindriven och torde ha brukats senast under tidigare delen av 1950-talet. Kvarnen uppges ha gått några år längre än den såg som också legat på platsen. Dammluckorna är borttagna och idag återstår en dammtröskel av betong.

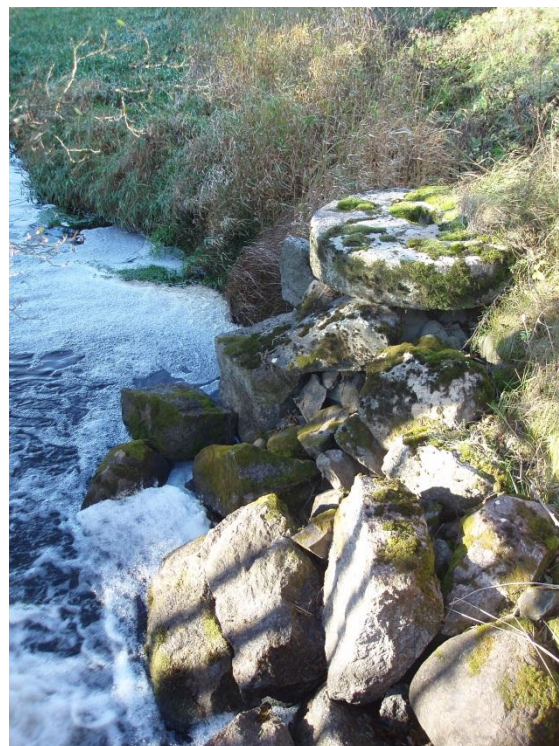
Figur 9. Utsnitt ur den Häradsekonomska kartan från åren 1868-77 (rukid J112-45-2).

Figur 10. Den bevarandevärda kulturmiljön invid Tolefors utgörs av den murade sågkvarngrunden med intilliggande hjulgrav av kallmurade stenar. Foto: Malin Svarvar.

Ålåkra kvarn

Vid det nuvarande läget för Ålåkra gård är en dammvall av betong. Den ursprungliga dammen torde vara byggd efter laga skiftet år 1847 och därefter förstärkts. På platsen har funnits en husbehovskvarn vilket en vid inventeringen påträffad kvarnsten vittnar om (Ledberg 47). Vid kvarninventeringen år 1978 stod ännu den lilla kvarnbyggnaden kvar även om interiören var utriven. Kvarnen var i drift från ca 1850 till 1930-talet. Enligt en uppgiftslämnare blev mjölet som maldes där mycket grovmalet och användes enbart till djuren på gården. Före sekelskiftet

Figur 11. Kvarnsten liggande på utrasat stenmaterial strax nedan dammvallen i Ålåkra. Foto: Malin Svarvar.

1900 installerades turbiner och ett litet elkraftverk som försåg gården med el under tidigt 1900-tal. Elkraftverket bör allra tidigast vara anlagt år 1890 då elektricitet började finnas i ett fåtal privata hem. Turbinen drev även tröskverk och såg. Vid inventeringstillfället kunde inga konstruktioner iakttas. I sitt sammanhang berättar dammvallen, tillsammans med den tidigare husbehovskvarnen och kraftverket, något om Ålåkra gårds historia och tidiga elektrifiering.

Figur 12. Ålåkra kvarn vid kvarninventeringen hösten år 1978. Foto: Bertil Nordfeldt, Östergötlands museum.

5. Slutsatser

Vattnet har nyttjats av människor under alla tider för fiske, tvätt, transporter och inte minst för vattenkraft. Spåren efter människors vedermödor är många och varierade. Det kan röra sig om tämligen stora förändringar av vattendrag såsom rensningar och fördämningar för flottning, hyttor, kvarnar och andra småindustrier. Men även tämligen obetydliga spår där endast ett par grundstenar vittnar om platsen för en skvaltkvarn, ålkista eller en bykstuga.

Det är av stor vikt att bevara de vattenanknutna kulturmiljöerna så att värdefulla historiska samband kan tolkas och förstås i landskapet. Vid återställande av vattendrag i syfte att värna den biologiska mångfalden måste hänsyn tas till de kulturhistoriska lämningarna så att vattendraget även fortsättningsvis kan berätta sin historia. Kulturmiljövården är i många avseenden en resurs som svårligen kan återskapas. Det som förstörs eller förvanskas är borta för alltid.

I samband med *Projekt typvattendrag* vid Länsstyrelsen Kalmar län sammanställdes ett antal förslag till allmänna förhållningssätt avseende kulturmiljövårdens fortsatta arbete med fiske- och biotopvårdsrestaureringar. Kulturmiljövården menar att utrivning av vandringshinder alltid ska vara ett sista alternativ, inte ett första. Generellt sett gäller att innan beslut om utrivning av vandringshinder tas måste andra alternativ utredas. Naturligtvis behöver frågan prövas från fall till fall (Dedering 2010). En kulturhistorisk utredning för kartläggning av berörda kulturmiljöer, forn- och kultur lämningar bör vara en självklar del av projekteringsarbetet inför fiske- och biotopvårdsåtgärder.

Vid återskapande av bottenbiotoper och då sten och block planeras läggas i vattendraget ska dessa inte tas från anläggningar. Det är av största vikt att de kulturhistoriska lämningarna fortfarande kan ses, upplevas och förstås. Stenar som människan redan flyttat får ligga kvar och istället hämtas sten från annan plats (*ibid*). Icke att förglömma skyddas fornlämningar av Kulturmiljölagen (1988:950) vilket innebär att alla ingrepp, inklusive att rubba eller täcka över dem kräver tillstånd.

Referenser

Tryckta källor

- Brate, E. 1911. *Sveriges runinskrifter. Andra bandet. Östergötlands runinskrifter*. Stockholm.
- Dederling, C. 2010. *Projekt typvattendrag. Delstudie 2005. Emåns avrinningsområde i Kalmar län*. Länsstyrelsen Kalmar län.
- Elf, A. 2002. *Naturinventering av Svartån med biflöden*. Länsstyrelsen Östergötland rapport 2002:4.
- Eriksson, A. 2012. *Terra mediaevalis. Jordvärderingssystem i medeltidens Sverige*. Uppsala.
- Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige. Fjärde bandet. Stockholm 1863.
- Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige. Sjunde bandet. Stockholm 1866.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län. 1983. *Natur Kultur – Miljöer i Östergötland. Naturvårdsplan och kulturminnesprogram*. Linköping.
- Moderatho, A. *Från vadställe till betongbro. En kulturhistorisk inventering av broar i Östergötlands län 1978-79*. Länsstyrelsen/Statens vägverk/Länsmuseet.
- Tibblin, P; Larson, P-E; Gezelius, L; Hjalte, U; Holmstrand, L; Ibbe, M. 2012. *Plan för restaurering av värdefulla sötvattenmiljöer i Östergötland*. Länsstyrelsen Östergötland, rapport 2012:14.

Otryckta källor

- Gezelius, L. 2012. *Mälarmusslans återkomst... Planeringsunderlag för UC4LIFE finansierade åtgärder, Projektområde Kapellån*. www.ucforlife.se 2014-03-05.
- Gustafsson, P. 2006. *Biotopkartering av åtta vattendrag inom Östergötlands läns basinventering år 2006. Utvärdering med objektsbeskrivningar*. Ekologi.nu
- Gustafsson, P. 2011. *Östergötlands läns elfiskeprogram - delrapport år 2010*. Ekologi.nu
- Klotz, E. 2011. *Kunskapsöversikt Svartåns avrinningsområde*. Arbetsmaterial december 2011. Länsstyrelsen Östergötland.
- Kulturmiljöenheten 2002. *RIKSINTRESSE: KE 35. Ledberg, Ledbergs socken, Linköpings kommun*. Länsstyrelsen Östergötland.
- Länsstyrelsen Östergötland. 2005. *Bevarandeplan Natura 2000 Tolefors-Lagerlunda, Linköpings kommun, Östergötlands län*. 2005-08-15.

Länsstyrelsen Östergötland. 2007. *Bevarandeplan Natura 2000 Kapellån vid Lagerlunda, Linköpings kommun, Östergötlands län*. 2007-10-10.

Kvarninventering i Östergötlands län. 1978. Åläkra kvarn, inv.nr 058007024. Östergötlands museum.

Riksarkivet - SVAR
www.sok.riksarkivet.se/svar-digitala-forskarsalen
<http://riksarkivet.se/visa-kartsamlingar>

SOFI
www.sofi.se/ortnamnsregistret

Fornminnesregistret för Kärna, Ledbergs, Rappestads och Vikingstads socknar.

Lantmäteristyrelsens arkiv

Akt D13:160-1. Geometrisk avmätning, Ledingelunda nr 2-8, 1683.
Akt D13:170-71. Geometrisk avmätning, Lagerlunda säteri nr 1, 1668.
Akt D17:17. Geometrisk avmätning, Forsa nr 1-8, 1691.
Akt D18:66. Geometrisk avmätning, Ledingelunda nr 2-8, 1694.
Akt D59-1:1. Sockenkartan, Kärna socken, 1853.
Akt D59-14:1. Ägomätning, Kapplet nr 1, 1798.
Akt D62-6:1. Ägomätning, Leberg nr 1-8, 1708.
Akt D62-6:2. Storskifte, Leberg nr 1-8, 1767.
Akt D64-1:5. Karta över Linköpings ladugårds frihetsmil, 1657.
Akt D64-1:6. Karta över Linköpings ladugårds frihetsmil, 1670.
Akt D80-9:1. Storskifte, Forsa nr 1-8, 1787.

Lantmåterimyndigheternas arkiv

Akt 05-kär-1. Arealavmätning, Ledingelunda, 1683.
Akt 05-kär-22. Övrig karta, Lagerlunda, 1800.
Akt 05-kär-24. Gränsbestämning mm, Kapplet, 1800.
Akt 05-kär-114. Synförrättning, 1913.
Akt 05-kär-124. Ägomätning, Lagerlunda, 1921.
Akt 05-rap-24. Storskifte, Forsa, 1788.
Akt 05-rap-92. Laga skifte, Forsa, 1907.

Rikets allmänna kartverks arkiv

Häradsekonomiska kartan 1868-77, bladnamn Lagerlunda, rakid J112-45-2.
Ekonomiska kartan 1948, Rappestad 8F 5f
Ekonomiska kartan 1948, Malmslätt 8F 5g
Ekonomiska kartan 1948, Greby 8F 4g

Tabell över nyregistrerade forn- och kulturlämningar inom utredningsområdet

I fältet bedömning anges varje lokals antikvariska status. Enligt Kulturmiljölagen (1988:950) definieras fornlämningar som *varaktigt övergivna* lämningar efter människors verksamhet under *forna tider* och som tillkommit genom *äldre tiders bruk*. Av lagen följer att de enskilda lämningar som uppfyller rekvisiten ovan samt kan antas ha tillkommit före 1850 är **fornlämningar**. Lämningar som kan antas ha tillkommit 1850 eller senare och därmed inte bör ha ett omedelbart skydd enligt Kulturmiljölagen benämns **övriga kulturhistoriska lämningar**. Lämningar där den antikvariska statusen ej gått att avgöra genom okulär besiktning utan måste utredas vidare vid en eventuell exploatering bedöms vanligen som **Bevakningsobjekt**. I Östergötland gäller detta även bebyggda bytomter. De platser som kunnat lägesbestämmas utifrån historiskt kartmaterial men där inga ovan mark synliga lämningar påträffats har vanligen registrerats under den antikvariska bedömningen **Uppgift om** i de fall antikvarisk praxis inte anger annat.

RAÄ-nummer	Lämningstyp	Bedömning
Kärna 140	Lägenhetsbebyggelse (torpet Skåne)	Uppgift om
Kärna 141	Lägenhetsbebyggelse (Snickaretorp)	Uppgift om
Kärna 143	Bytomt/gårdstomt (Ledingelunda by)	Bevakningsobjekt
Kärna 144	Lägenhetsbebyggelse (mjölnarens stuga)	Uppgift om
Kärna 145	Träindustri (såg vid Lagerlunda)	Uppgift om
Kärna 146	Lägenhetsbebyggelse (Snickaretorpet)	Uppgift om
Kärna 147	Kvarn (Lagerlunda kvarn)	Fornlämning
Ledberg 46	Bytomt/gårdstomt (Ålåkra)	Fornlämning
Ledberg 47	Kvarn (husbehovskvarn vid Ålåkra)	Övrig kulturhistorisk lämning
Rapestad 81	Lägenhetsbebyggelse (Brotorpet)	Uppgift om
Rapestad 82	Träindustri (sågkvarn vid Tolefors)	Övrig kulturhistorisk lämning
Rapestad 83	Lägenhetsbebyggelse	Uppgift om
Vikingstad 243	Lägenhetsbebyggelse	Uppgift om

lansstyrelsen.se/ostergotland

Länsstyrelsen Östergötland

POSTADRESS 581 86 Linköping BESÖKSADRESS Östgötagatan 3

TELEFON 010 - 223 50 00 TELEFAX 013 - 10 13 81